

NOI DESCOPERIRI SCITICE ÎN JUDEȚUL VASLUI

DE

VASILE PALADE și NICOLETA CIUCA

Primele mențiuni privind existența pe teritoriul Moldovei a unor tipuri de arme care au fost puse pe seama sciților sînt descoperirile de pumnale de tip akinakes de la Boureni, Bicu și Comarna, urmate apoi de cele de Măcișeni, Zăicești, Văratec, Cristinești, Ghindăoani, Nănești și Agapia¹ (fig. 1).

O trăsătură comună tuturor acestor descoperiri este faptul că, toate trebuie considerate ca făcînd parte din grupa descoperirilor întîmplătoare și izolate, fapt care n-a permis să se stabilească cu certitudine dacă pumnalele provin sau nu din morminte.

Excepție fac descoperirile de la Bîrsești-Vrancea deosebit de importante pentru Moldova, deoarece aici apar pentru prima dată elemente de cultură materială de aspect scitic (pumnale) în morminte, împreună cu alte materiale și ceramică nescitice și care precizează aspectul etnic al unor populații din Moldova din perioada de sfîrșit a hallstattului².

Două descoperiri recente de pe teritoriul județului Vaslui vin să îmbogățească harta monumentelor de cultură materială scitică din Moldova. Este vorba despre descoperirea unui mormînt de înhumație la Mînzătești, comuna Mălușteni, avînd ca inventar un pumnal cu antene și trei virfuri de săgeți și despre descoperirea întîmplătoare a unui pumnal de tip akinakes lîngă satul Suseni, comuna Băcani.

Recent, cetățeanul Ion S. Petre din satul Mînzătești, săpînd lut pentru chirpici în partea de est-nord-est a satului, lîngă cișmeaua de la punctul numit „Sînpetru”, a dat de un mormînt de înhumație. Din inițiativa învățătorului din sat — Ștefan Cazimir — descoperirea a fost semnalată Muzeului „Vasile Pârvan” din Birlad, nu înainte însă de a fi fost scos scheletul de la locul lui, dar fără să se mai sape în locul unde a apărut

¹ G. I. Brătianu, *Dacia*, II, 1925, p. 417; A. Nițu, *Materiale*, I, 1953, p. 6 și p. 8; V. Palade, *ArhMold*, II—III, 1964, p. 488; S. Rață, *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 575; V. Mihăilescu Birliaba, *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 331; V. Perian, *RcvMuz*, IV, 1969, 1; I. Mitrea, *SCIV*, 20, 1969, 3, p. 453; idem, *SCIV*, 22, 1971, 3, p. 491; V. Mihăilescu Birliaba și Ilie Untaru, *Mema*, III, 1971, p. 441.

² S. Morintz, *Materiale*, VII, 1958, p. 205.

mormîntul. La fața locului, cu ajutorul cetățeanului care a descoperit mormîntul și al învățătorului, am stabilit detaliile principale cu privire la mormîntul identificat.

S-a putut stabili astfel, pe baza celor relatate de către martori și pe baza observațiilor asupra gropii mormîntului, că scheletul zăcea întins pe spate, cu brațele pe lângă corp, orientat cu capul spre nord, la o adîncime de 1 m față de solul actual.

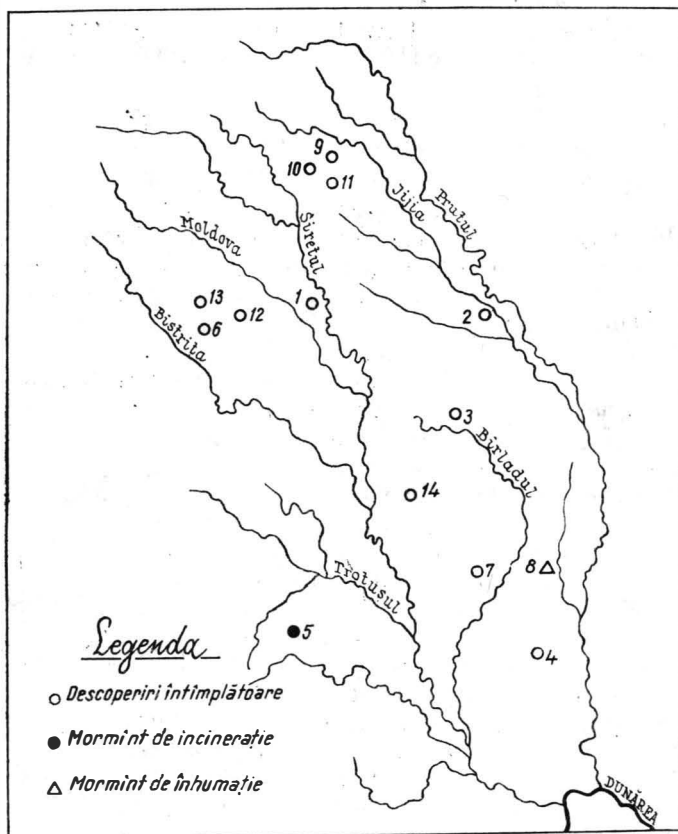

Fig. 1. — Descoperiri de pumnale scitice în Moldova.

- 1, Boureni; 2, Comarna; 3, Blcu; 4, Măcișeni; 5, Bîrșești;
6, Văratec; 7, Suseni; 8, Minzâtești; 9, Zăicești; 10, Hilișeu;
11, Cristinești; 12, Ghindăoani; 13, Agapia; 14, Nănești.

Peste schelet, deasupra bazinului, pe partea dreaptă, zăcea un pumnal de fier, așezat cu mînerul în spre umăr și cu vîrfurile spre picioare. Alături de pumnal, s-au găsit trei vîrfuri de săgeți din bronz, cu trei muchii, două avînd găuri de înmănușare (fig. 2/1—3).

Controlîndu-se groapa în care a zăcut scheletul și care nu fusese săpată în întregime de către cel care a identificat mormîntul, s-a constatat că aceasta era largă de 0,70 m și lungă de aproximativ 1,85 m. Această

aproximație vine de la faptul că o parte a gropii (spre picioare) a fost tăiată prin săparea pământului, sub nivelul fundului ei. Continuându-se cercetarea gropii n-au mai fost identificate nici un fel de obiecte. S-a mai putut remarca doar faptul că groapa avea fundul albiat și colțurile mult rotunjite (la cap).

Pumnalul descoperit în mormînt, este puternic oxidat și în parte distrus. El este lucrat dintr-o singură bucată și face parte din tipul de pumnale „akinakes”, avînd lama cu două tăişuri și mînerul terminat cu antene. Lungimea sa totală este de 35,2 cm, lungimea lamei de 25,7 cm și lățimea de 3 cm, iar grosimea de 0,8 cm.

Lama pumnalului este de formă ovală turtită în secțiune, avînd tăişurile paralele pe circa 2/3 din lungimea sa, ascuțindu-se treptat în ultima treime (fig. 2/4 și 3/1).

Mînerul constituie o continuare a lamei, care în dreptul gîrzii, se prezintă sub forma a două tije puternic lățite, împreunate. El are marginile rotunjite, iar la mijloc pe ambele fețe prezintă o adîncitură longitudinală (fig. 2/4). Pe suprafața mînerului se observă urmele unei înfășurări care a lăsat imprimare striuri (incizii) dese, dispuse transversal. Prin aceste detalii ale mînerului — adîncitura longitudinală și inciziile transversale — piesa de la Mînzătești se aseamănă cu pumnalul descoperit în tumulul 44, de la Ferigile³.

Cele două plăci ce ar fi trebuit să alcătuiască garda pumnalului s-au desprins probabil și nu au mai putut fi recuperate. Nu excludem însă existența unei variante de pumnal fără gardă metalică, sau cu garda realizată dintr-un alt material, dar care s-a descompus în întregime. Din acest punct de vedere, pumnalul își găsește unele corespondențe în pumnalele de la Cristinești⁴ și Hilișeu-Botoșani⁵, unde pumnalelor descoperite le lipsește garda, fără însă ca autorul să facă vreo precizare în legătură cu existența sau inexistența urmelor lor.

Revenind la pumnalul de la Mînzătești, la care de fapt nu se observă nici un fel de urme ale existenței gîrzii metalice sau lucrată din alte materiale amintim faptul că pe teritoriul U.R.S.S. au fost întilnite pumnale fără gardă metalică (aceasta fiind lucrată uneori din os etc.)⁶.

În ce privește partea terminală a mînerului, la pumnalul de la Mînzătești, aceasta constă dintr-o relativă îngroșare din care pleacă cele două antene ce formează o volută (buclă) deschisă, (fig. 2/4, 3/1) asemănătoare cu cele ale pumnalului descoperit în curganul 1 G, din necropola de la Marîțin⁷ și în parte cu cea a pumnalului de la Nănești.

Data fiind sărăcia inventarului mormîntului de la Mînzătești, încadrarea cronologică se poate stabili cu oarecare aproximație numai pe baza tipologiei pumnalului descoperit în mormînt. Cea mai apropiată analogie a pumnalului nostru se întilnește la akinakesul cu antene descoperit

³ A. Vulpe, *Necropola hallstättiană de la Ferigile*, București, 1967, p. 61 și 103, fig. 28/2, p. XV/4.

⁴ V. Perian, *op. cit.*, p. 83.

⁵ *Ibidem*.

⁶ W. Ginters, *Das Schwert der Skyten und Sarmaten in Südrussland*, Berlin, 1929, p. 40, pl. 39/a.

⁷ A. I. Meliukova, *Voorujenje skifov*, 1964, fascicula D 1—4, p. 54.

Fig. 2. — 1-4, Minzătești; 5, Suseni (Saca).

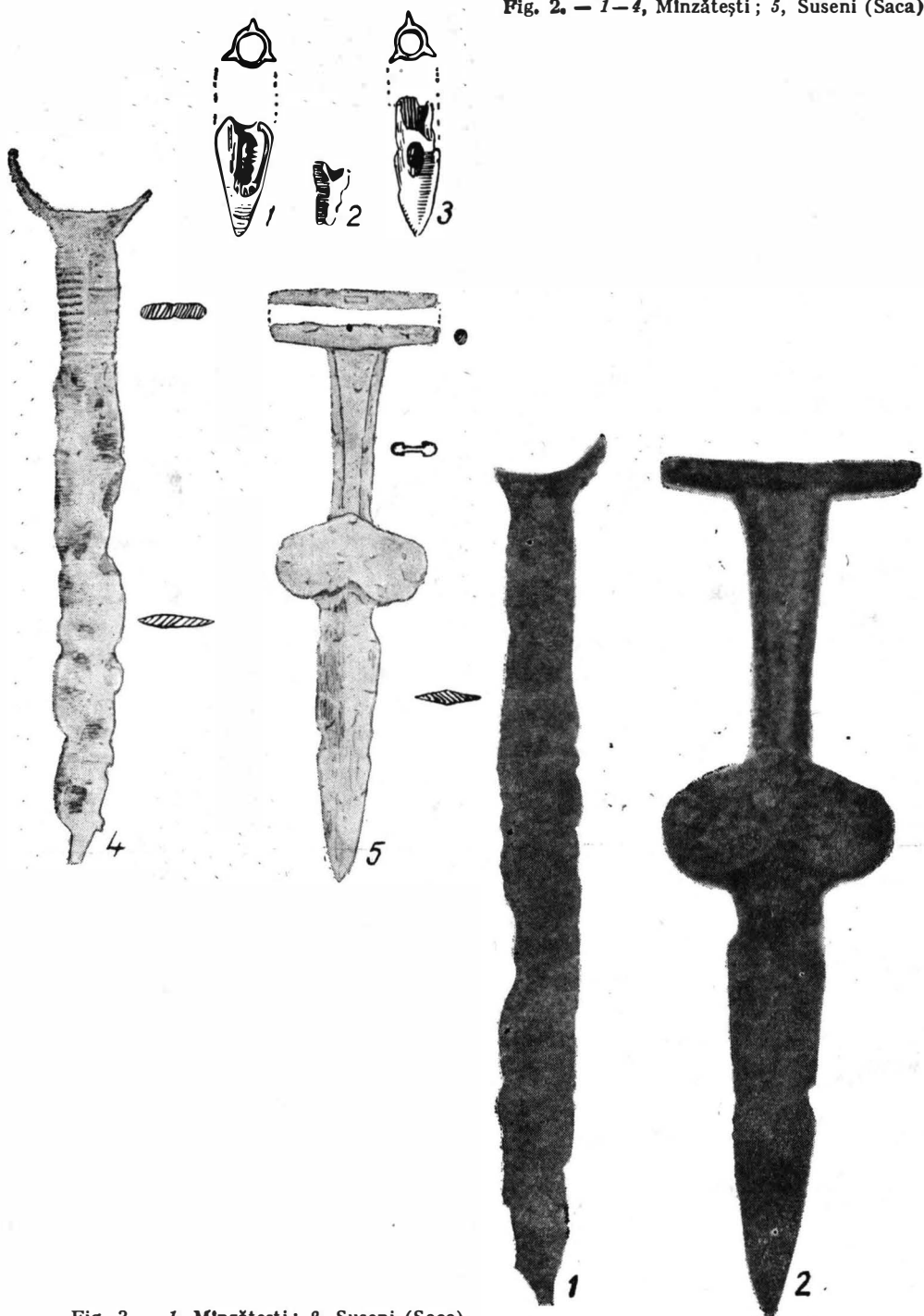

Fig. 3. — 1, Minzătești; 2, Suseni (Saca).

la Bîrsești-Vrancea⁸ și datat în secolele VI—V î.e.n., ca și în cel descoperit în tumulul 44, din necropola hallstattiană de la Ferigile, care de asemenea se încadrează în a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î.e.n.⁹.

Cercetătoarea sovietică A.I. Meliukova, ocupîndu-se de armamentul scitic, documentează existența pumnalelor avînd mînerul terminat în bară cu antene, încă de la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al VI-lea î.e.n.¹⁰. Pumnale asemănătoare sînt cunoscute și pe teritoriul sarmatic din regiunea Volgăi și Uralului, date de cercetătorii sovietici pe baza unui bogat inventar, ca fiind de la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n.¹¹.

În clasificarea tipologică a pumnalelor cu antene făcută de A.I. Meliukova, pumnalul de la Mînzătești își găsește cele mai apropiate corespondențe în seria pumnalelor cu antene, ca o variantă a tipului doi, datată în secolele VI—V î.e.n. Printre aceste pumnale, există unele care au mînerul terminat cu volute deschise, ca cele de la Kiev și Jurovka¹² identice cu pumnalul din mormîntul de la Mînzătești.

În ce privește construcția mînerului, pumnalul de la Mînzătești, prin striurile orizontale și adîncitura mediană își găsește cea mai apropiată asemănare cu mînerul de la Ferigile și cu pumnalul descoperit în curganul de la Jurovka¹³.

Prin analogiile pe care inventarul mormîntului de la Mînzătești le are în descoperirile amintite din țara noastră și de pe teritoriul U.R.S.S., acest mormînt poate fi încadrat, fără rezerve, în limitele secolelor VI—V î.e.n.

Faptul că pumnalul cu antene, împreună cu săgețile amintite constituie inventarul unui mormînt de înhumare, apropiindu-se prin aceasta de mormintele scitice de pe teritoriul U.R.S.S. și deosebindu-se în același timp de mormintele tumulare cu schelete incinerate de pe teritoriul țării noastre, ne îngăduie să atribuim ipotetic mormîntul de la Mînzătești unor reprezentanți ai populației scitice pătrunse temporar în Moldova.

Este locul să amintim că înhumarea era unicul rit practicat de neamurile scitice din vremea lui Herodot, indiferent dacă este vorba de șefi sciți sau de restul membrilor acestui grup etnic¹⁴.

Cercetările arheologice întreprinse în ultima vreme în regiunile limitrofe din vestul Sciției (România, Polonia, Bulgaria, Cehoslovacia) confirmă informațiile lui Herodot, cu privire la practicile funerare ale sciților, deosebite de cele ale neamurilor tracice din hallstattul tîrziu¹⁵.

Desigur, lipsa ceramicii din mormînt ca și a altor obiecte scitice nu ne permite să atribuim acest mormînt cu toată certitudinea unui luptător scit. Dacă se are în vedere însă faptul că în mormintele luptătorilor

⁸ S. Morintz, *op. cit.*, p. 205.

⁹ A. Vulpe, *op. cit.*, p. 61.

¹⁰ A. I. Meliukova, *op. cit.*, p. 54.

¹¹ K. F. Smirnov, *Sovromati*, Moskva, 1964, p. 297, 303 și 333, fig. 5, 11/1, 2, 3 și 39/5.

¹² A. I. Meliukova, *op. cit.*, p. 54, pl. XX/12.

¹³ *Ibidem*, pl. XX/14.

¹⁴ Herodot, *Istoriei*, Cartea IV (Ed. Științifică 1961), p. 335—337.

¹⁵ Vezi, M. Dusek, *ArchMold*, II—III, 1964, p. 290—292.

sciți pumnalul reprezintă simbolul zeului războiului¹⁶, fiind nelipsit și atribuindu-i-se un caracter ritual religios, atunci probabilitatea etnicității scitice a celui înmormântat aici este evidentă.

În mai 1969, cu ocazia unor lucrări agricole, pe teritoriul fermei zootehnice Suseni a I.A.S. Bîrlad, a apărut un pumnal de tip scitic recuperat de cetățeanul Filipescu Constantin și adus la Muzeul din Bîrlad.

Din cercetările făcute la fața locului rezultă că pumnalul a apărut întâmplător (la prășit) pe locul numit Saca, în partea de vest a satului Suseni, comuna Bacani, jud. Vaslui. Pumnalul face parte din seria binecunoscutelor akinakes-uri cu gardă la mîner și bară orizontală, descoperite pe teritoriul Moldovei.

Lungimea totală a pumnalului este de 25,4 cm. Mînerul este de formă trapezoidală avînd marginile ridicate pe ambele părți (fig. 2/5 și 3/2). Lungimea mînerului împreună cu bara este de 8,4 cm, lățimea mînerului la gardă este de 1,7 cm, iar la bară de 2,6 cm. El se termină cu o bară transversală rotundă în secțiune, cu capetele tăiate drept, prinsă de mîner printr-un cep (fig. 2/5 și 3/2). Garda mînerului în formă de inimă puternic turtită este lucrată din două foi cordiforme, prinse între ele prin batere pe margine, asemănîndu-se în mare măsură cu gărziile în formă de „rinichi” — după clasificarea cercetătoarei sovietice A.I. Meliukova¹⁷. Cei doi lobi, formează o gardă masivă cu umerii rotunjiți lăsați în jos (fig. 2/5, 3/2) dar cu marginea superioară frîntă în unghi obtuz. Lama pumnalului prezintă o slabă nervură mediană pe ambele fețe (fig. 2/5). Întreg pumnalul este oxidat, iar stratul de rugină nu îngăduie observarea șanțurilor de scurgere a singelui, caracteristice cîtorva asemenea tipuri de pumnale descoperite pe teritoriul Moldovei¹⁸. Este posibil ca el să facă parte din seria pumnalelor fără asemenea șanțuri de scurgere.

În ce privește încadrarea cronologică a pumnalului descoperit la Saca, întrucît nu dispunem de nici un fel de alte elemente de datare, ne vom sprijini doar pe tipologia pumnalelor de tip akinakes. Dintre descoperirile din Moldova, cea mai apropiată analogie și-o găsește în pumnalul de la Boureni, pe care autorul îl datează cu oarecare rezerve între secolele VI—IV î.e.n.¹⁹.

Asemănările cu pumnalul de la Boureni se referă la dimensiunile lor aproape egale (24—25 cm), la forma mînerului, mai lată spre bara transversală și mai îngustă spre gardă, cît și în ce privește modelarea gărzii și a lamei. Ambele pumnale au garda cordiformă, ușor turtită, dar cu marginea superioară frîntă în unghi obtuz, ca și pumnalul de la Bîcu de altfel, deosebindu-se prin aceasta de pumnalele de la Măcișeni, Văratec și Ghindăoani, care au garda cordiformă cu marginea superioară rotunjită.

Lama triunghiulară scurtă și relativ lată la punctul de întîlnire cu garda, constituie o altă trăsătură comună celor două pumnale de la

¹⁶ A. I. Meliukova, *op. cit.*, p. 46.

¹⁷ *Ibidem*, p. 48—49.

¹⁸ Vezi A. Nițu, *op. cit.*, p. 7; V. Mihăilescu Bîrliba, *op. cit.*, p. 333; I. Mitrea, *op. cit.*, p. 453.

¹⁹ G. I. Brătianu, *op. cit.*, p. 418, fig. 1.

Saca și Boureni deosebindu-se prin caracteristicile enumerate de toate celelalte pumnale de acest tip descoperite pînă în prezent în Moldova.

Există însă și unele trăsături care apropie pumnalul de la Saca în oarecare măsură de pumnalele de la Măcișeni, Văratec și Ghindăoani. Printre acestea amintim forma lamei și în primul rînd lungimea barei orizontale de la capătul mînerului.

Dar întrucît toate aceste descoperiri au fost încadrate cronologic, avîndu-se în vedere tipologia lor, este dificil, dacă nu chiar imposibil, să se poată stabili o datare diferențiată a lor, grupate pe baza trăsăturilor comune și a deosebirilor evidente după cum au fost modelate lama, garda, bara și mînerul.

Întrucît prin condițiile de descoperire pumnalul de la Saca nu face excepție, pentru încadrarea sa cronologică, singura posibilitate ce ni se oferă este apropierea sa tipologică de pumnalele de la Boureni, Măcișeni, Văratec și Ghindăoani, toate datate în a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î.e.n.²⁰

Pumnalul de la Saca își găsește asemănări și printre pumnalele scitice descoperite pe teritoriul U. R. S. S. Cercetătoarea sovietică A. I. Meliukova consideră tipul de pumnal cu bara dreaptă și garda cordiformă ca fiind o variantă a tipului 2, specifică mai ales regiunilor din vestul Sciției și celei carpato-dunărene, plasîndu-l cronologic în limitele secolelor VI—V î.e.n.²¹

Luînd în considerație analogiile tipologice ale pumnalului de la Saca, cu pumnalele amintite descoperite în Moldova, ca și cu unele dintre cele descoperite pe teritoriul U. R. S. S., opinăm pentru încadrarea sa cronologică în limitele sfîrșitului secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î.e.n.

Atît pumnalul de la Saca, cît și celelalte pumnale descoperite în Moldova în mod întîmplător, deși se încadrează în tipologia pumnalelor scitice, nu pot constitui dovada unei prezențe scitice în Moldova. Pot fi considerate eventual, ca descoperiri care reprezintă mai curînd vehicularea unor asemenea arme de proveniență scitică de către populația locală din Moldova, sau indicînd producerea unor asemenea arme în unele centre din afara hotarelor Sciției, imitîndu-se tipurile de pumnale specifice luptătorilor sciți, așa cum au opinat unii cercetători români și străini²².

Singura descoperire, care poate fi pusă pe seama populației scitice în Moldova, rămîne deocamdată mormîntul de înhumăție de la Mînzătești, care se apropie atît prin rit și ritual, cît și prin inventarul său, e drept destul de sărac, de monumentele de cultură materială aparținînd neamurilor scitice.

²⁰ *Ibidem*; V. Mihăilescu Bîrliba, *op. cit.*, p. 334; I. Mitrea, *op. cit.*, p. 455; Pumnalul de la Măcișeni a fost datat de autor în secolele V—III î. e. n. (vezi V. Palade *op. cit.*) dar descoperirile ulterioare și noile analogii tipologice, au determinat o nouă reîncadrare a sa în seria pumnalelor databile în limitele sfîrșitului secolului al VI-lea și începutul secolului al V-lea î. e. n. În acest sens opinează A. Vulpe (*Ferigile*, p. 61), V. Mihăilescu Bîrliba, I. Mitrea etc.

²¹ A. I. Meliukova, *op. cit.*, p. 49—50.

²² D. Popescu, *SCIV*, IX, 1958, 1, p. 23—32; idem, *SCIV*, 18, 1967, 2, p. 339—341; A. I. Meliukova în *SA*, XXII, p. 249; M. Dusek, *op. cit.*, p. 282—285; idem, în *SlovArch*, VI, Bratislava, 1966, p. 36—38.

NOUVELLES DÉCOUVERTES SCYTHIQUES DANS LE DÉPARTEMENT DE VASLUI

RÉSUMÉ

On présente deux découvertes faites dans les communes des environs de Bîrlad et qui mènent à la conclusion de la présence ou de l'influence scythique dans cette région.

Une découverte est l'identification occasionnelle d'une tombe d'inhumation, avec inventaire spécifique (village de Mînzătești, commune de Mălușteni), et la deuxième découverte est un poignard du type « akinakes », trouvé accidentellement pendant les travaux agricoles.

C'est la tombe d'inhumation, avec son inventaire spécifique aux Scythes, qui présente une importance particulière. Il s'agit d'une tombe d'inhumation, sans tumulus, le squelette assis horizontalement, la tête dans la direction nord et les mains jointes au corps.

La tombe contenait un inventaire funéraire composé d'un poignard en fer, type « akinakes », ayant des antennes, le long du corps et, à côté, quelques bouts de flèches en bronze, pourvus de trous emmanchés.

Étant donné les objets de l'inventaire trouvés à côté du mort, objets toujours présents dans les tombes des Scythes et constituant le symbole du dieu de la guerre chez les Scythes, et considérant aussi le rite d'enterrement — l'inhumation —, la tombe peut être attribuée à un guerrier scythe, ce qui indique une présence temporaire des Scythes dans cette région limitrophe de la Scythie.

Ne possédant pas un inventaire plus représentatif, on a fait l'encadrement chronologique de la tombe en tenant compte du poignard aux antennes, comme appartenant à la deuxième moitié du VIe siècle et au commencement du Ve siècle av.n.è.

Le poignard de Bacani, trouvé à l'occasion de travaux agricoles, est une découverte accidentelle et ne confirme pas le présence des Scythes dans la région. Il reflète surtout le transport de telles armes en dehors de la Scythie ou leur fabrication à l'imitation des Schythes dans les ateliers du pays, dans notre cas dans le monde thrace nord-danubien du VIe—Ve siècle av.n.è. (car typologiquement le poignard dont il est question est surtout spécifique à cette période).

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — La carte des poignards découverts en Moldavie. 1, Boureni ; 2, Comarna ; 3, Bîcu ; 4, Măcișeni ; 5, Bîrsești ; 6, Văratec ; 7, Suseni ; 8, Mînzătești ; 9, Zăicești ; 10, Hilișcu ; 11, Cristinești ; 12, Ghindăoani ; 13, Agapia ; 14, Nănești.

Fig. 2. — 1 — 4, Mînzătești ; 5, Suseni (Saca).

Fig. 3. — 1, Mînzătești ; 2, Suseni (Saca).